

Бібліографічні посилання

1. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений. Мн.: Амалфея, 2001. 304 с.
2. Шаров А.В. Расследование мошенничества в сфере оборота жилья: учебно-практическое пособие. М. : Юрлитинформ, 2005. 208 с.
3. Птушкін Д.А. Розслідування шахрайства, вчиненого щодо об'єктів нерухомого майна громадян: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; МВС України, Дніпр. Держ. ун-т. внутр. справ. Дніпро, 2018. 240 с.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
5. Про нотаріат: Закон України № 3426-ХІІ від 02.09.93. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення 12 червня 2018 року).
6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. Ст. 553.
7. Косых С.В. Мошенничество и борьба с ним (уголовно-правовое и криминологическое исследование на материалах транспорта): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. М., 1990. 21 с.

Надійшла до редакції 16.12.2018

SUMMARY

Pavlova N.V., Rets V.V. Determination of the place and the time of commission of the fraud in the primary market of real estate. The article deals with study of the provisions of the criminal procedural, civil law and other sources on the legal regulation of legal relations in the sphere of housing circulation and the possibility of using these data in criminal proceedings to establish the spatio-temporal characteristics of the implementation of transactions concerning the alienation of private housing and to determine the specific place and time of fraud in the primary real estate market.

Keywords: *evidence, fraud, real estate circulation, primary real estate market, housing, time and place of fraud, criminal proceedings.*

УДК 343.98

Плетенець В.М.©

кандидат юридичних наук, доцент

Балюра А.О.©

здобувач вищої освіти

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-4-142-145

**МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ
ПРИ ДОПИТІ НЕПОВНОЛІТНІХ**

Досліджено особливості використання спеціальних знань при допиті неповнолітніх. Здійснено аналіз організаційних та процесуальних аспектів, а також наголошено на значенні використання спеціальних знань у встановленні обставин кримінального провадження.

Ключові слова: *спеціальні знання, використання спеціальних знань, розслідування, допит неповнолітнього.*

Постановка проблеми. Термін «спеціальні знання» є загальним для багатьох норм, що регулюють участь спеціалістів та експертів у кримінальному процесі, наприклад при провадженні слідчих (розшукових) дій, призначенні та проведенні експертизи тощо. Зазначена категорія набула такого буденного звучання, що і в теорії, і в практиці стала вживатися автоматично, аксіоматично, як щось само собою зрозуміле [1, с. 7–8]. Спеціальні знання об'єднують собою певну частину кримінального процесу, криміналістику та теорію судової експертизи, які повинні служити процесу розкриття, розслідування та попередження злочинів [2, с. 120]. Потребує висвітлення зміст даної категорії.

Так, під спеціальними знаннями, як наголошує В. Ю. Шепітько, слід розуміти си-

© Плетенець В.М., 2018

© Балюра А.О., 2018

стему наукових даних (відомостей) або навичок об'єктивного характеру, отриманих у результаті вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному рівню [3, с. 11–18]. У свою чергу, О. М. Моїсеєв наголошує, що це професійні знання та вміння в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, необхідні у кримінальних провадженнях та розгляді їх матеріалів у суді [4, с. 196]. Варто наголосити, що без належного використання спеціальних знань при проведенні допиту майже неможливо отримати позитивні результати.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі аспекти використання спеціальних знань під час допиту розглядалися у наукових працях таких відомих вчених та практиків: Т. В. Авер'янова, Л. Ю. Ароцкер, Р. С. Белкін, В. Г. Гончаренко, О. О. Ейсман, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, Ю. Г. Корухов, В. О. Коновалова, М. В. Костицький, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, В. Ю. Шепітько, В. М. Шерстюк та інші.

Однак і до сьогодні дане питання потребує до себе уваги з боку науковців.

Метою статті є висвітлення окремих аспектів використання спеціальних знань при допиті неповнолітніх.

Виклад основного матеріалу. Ефективність розкриття і розслідування злочинів сьогодні взаємобумовлена використанням спеціальних знань, що значно розширюють пізнавальні можливості слідчого (прокурора) [5, с. 27], оскільки кримінальне судочинство не може ефективно функціонувати, якщо не спирається на сучасні дані в різних областях людської діяльності. Однією з причин, через які злочини залишаються нерозкритими, є недостатнє використання допомоги осіб, що володіють спеціальними знаннями [5, с. 4–5]. Особливо це стосується процесу встановлення психологічного контакту слідчим (прокурором) з учасниками слідчих (розшукових) дій взагалі та допиту зокрема.

Він полягає в отриманні від допитуваної особи, в ході психологічного спілкування з ним слідчого, в питально-діалоговому режимі, усних відомостей про обставини та факти, що мають значення для вирішення завдань кримінального провадження. Головне завдання спеціаліста при допиті, зазначає Т. Д. Телегіна, полягає в наданні слідчому допомоги у з'ясуванні та правильному використанні інформації, що стосується області спеціальних знань [6, с. 111].

Допит є складною слідчою (розшуковою) дією, особливо якщо допитуваними виступають, наприклад, неповнолітні особи, люди похилого віку, жертви статевих злочинів та осудні особи з тимчасовими розладами психіки та ін. Встановити психологічний контакт із зазначеними категоріями осіб слідчому (прокурору) може допомогти спеціаліст: педагог, психолог чи психіатр. Використання слідчим (прокурором) спеціальних психологічних знань може проходити у таких формах як участь спеціаліста-психолога при проведенні допиту на досудовому розслідуванні та під час судового розгляду, проведення судово-психологічної експертизи, надання психологічних консультацій [7, с. 326–332].

Досягнення психологічної науки недостатньо, на нашу думку, використовуються у розслідуванні кримінальних проваджень. Здебільшого, як справедливо стверджує В. Ю. Грошевий, їх використання зводиться до призначення слідчим судово-психологічної експертизи. Основна причина цьому, на думку автора, – нечітке нормативно-правове закріплення форм застосування спеціальних психологічних знань, недостатнє визначення компетенції спеціалістів, що беруть участь у слідчих діях, відсутність єдності поглядів учених щодо бачення цієї проблеми та надання слідчим систематизованих практичних рекомендацій [8, с. 122].

Ще однією важливою проблемою є відсутність технічних можливостей використання допомоги спеціаліста-психолога в Україні. Так, поліцейські відділення більшості розвинених зарубіжних країн обладнані кімнатами для допитів зі спеціальним дзеркальним склом і мікрофонами. Це дозволяє спеціалісту в ході допиту знаходитися за склом із зовнішньої сторони в процесі допиту і по його закінченні ефективніше здійснювати нагляд за допитуваним, давати рекомендації щодо напрямку процесу допиту, про зміну його тактики, а приховане спілкування між ним та слідчим через мікрофони не порушує атмосферу [6, с. 80]. Відсутність третьої особи у кабінеті сприяє налагодженню психологічної атмосфери допиту.

Суттєвим моментом, що зумовлює застосування у кримінальному судочинстві до неповнолітніх різних видів спеціальних знань, є те, що в ст. 491 КПК України виділено такий різновид допиту, як допит неповнолітнього, який не досяг віку 16 років і якого

визнано розумово відсталим. Законом передбачено залучати в таких випадках педагога чи психолога.

В якості спеціаліста, котрий може допомогти налагодити психологічний контакт з допитуваним, слідчий може залучити педагога (у більшості випадків при допиті неповнолітнього), психолога, психіатра, лікаря-педіатра при допиті малолітньої особи. Варто наголосити на тому, що практика розслідування пішла шляхом залучення до участі в допиті неповнолітніх в якості спеціалістів психологів та педагогів.

У цьому випадку досвідчений психолог може: а) допомогти сформулювати запитання слідчому (прокурору); б) обрати тактику проведення одночасного допиту з урахуванням психологічних особливостей допитуваних; в) допомогти створити потрібну атмосферу; г) подолати напруженість у спілкуванні, сором'язливість та ніяковіння допитуваного; ґ) викликати активний психологічний стан, тобто впевненість, зосередженість; д) підготувати до можливого психологічного впливу з боку іншого учасника, е) налаштувати на чіткий, послідовний та впевнений виклад фактів; є) активізувати вольові якості особи та ін. [3, с. 552].

Незважаючи на те, що участь психолога має консультативний характер, деякі слідчі перекладають на них хід проведення допиту. У результаті цього не встановлюються необхідні обставини, а слідча (розшукова) дія має формальний характер.

У процесі вільної розповіді допитуваного спеціаліст уважно слухає його пояснення по спеціальних питаннях і, у випадку необхідності, робить собі помітки, але сам у допит не втручається навіть якщо допитуваний надає завідомо неправдиві свідчення [9, с. 54]. У цих випадках спеціаліст може подати заздалегідь узгоджений сигнал слідчому щодо необхідності приділення якомусь аскету допиту більшої уваги. Після того як слідчий з'ясував усі питання, психолог може запропонувати допитуваному уточнити якісь відповіді на них.

Психолог може рекомендувати слідчому внести корективи у намічений план допиту, звернути увагу на обставини, що стосуються психології допитуваного, вести спостереження за допитуваним, а в подальшому висловити свою думку про те, як необхідно інтерпретувати результати спостереження [6, с. 43].

Варто наголосити й на тому, що інтерпретації свідчень під час аналізу результатів допиту має приділятися належна увага. Так, спеціаліст може допомогти слідчому встановити ті обставини, на яких при проведенні інших слідчих (розшукових) дій з даним неповнолітнім необхідно приділити більше уваги. Окрім цього, можуть бути визначені питання та хід проведення допитів інших учасників. У сукупності з іншими матеріалами кримінального провадження слідчий, із використанням знань спеціалістів, сформує цілісну картину вчиненої події.

Висновки. Все наведене вище дозволяє наголосити, що використання спеціальних знань при проведенні допиту неповнолітніх є запорукою отримання максимальної кількості доказової інформації за кримінальним провадженням з мінімальними витратами часу, сил та засобів. Наведене сприятиме підвищенню якості як проведення слідчих (розшукових) дій, так і розслідування кримінальних проваджень. Це, у свою чергу, сприятиме покращенню криміногенної обстановки в нашій державі.

Подальші наші дослідження будуть спрямовані на дослідження тактичних особливостей проведення допиту неповнолітніх осіб.

Бібліографічні посилання

1. Лазарева Л. В. Специальные знания и их применение в доказывании по уголовному делу: монография. Москва: Юрлитинформ, 2009. 224 с.
2. Малевски Г. Специальные знания – краеугольный постулат концепции криминалистики Ганса Гросса и их современная интерпретация. *Криминалистика: первопечатный = Криминалист періодичний*. 2012. № 5. С. 108–121.
3. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. *Судова експертиза*. 2014. № 1. С. 11–18.
4. Моисеев А. М. Проблемы, связанные с привлечением судебного эксперта к участию в уголовном производстве. *Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки*. Симферополь, 2014. Т. 27, № 3. С. 194–203.
5. Шапиро Л. Г. Проблемы использования специальных знаний в свете нового уголовно-процессуального законодательства России. *Человек и право на рубеже веков*. Саратов, 2004. Вып. 1. С. 27–28.
6. Телегина Т. Д. Использование специальных знаний в современной практике расследования преступлений: монография. Москва: Юрлитинформ, 2011. 152 с.

7. Баранчук В. В. Проблеми застосування психологічних знань при проведенні допиту. *Проблеми законності*. Харків, 2009. Вип. 101. С. 263–269.

8. Грошевой Ю. М. Психологическая экспертиза на предварительном следствии. *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев, 1970. Вып. 7. С. 122–128.

9. Циркаль В. В. Некоторые особенности тактики допроса с участием специалиста. *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев, 1981. Вып. 22. С. 52–54.

Надійшла до редакції 14.12.2018

SUMMARY

Pletenets V.M., Balyura A.O. Possibilities of the use of special knowledge during interrogation of minors. The article deals with features of the use of the special knowledge at realization of interrogation of minor persons. It is emphasized that without proper use of special knowledge, conducting interrogation in general and establishing psychological contact in particular, it is almost impossible to get positive results.

The effectiveness of the disclosure and investigation of crimes today is interdependent with the use of special knowledge, which greatly extends the cognitive capabilities of the investigator (prosecutor).

Interrogation is a complicated investigative (search) action, especially if the interrogated actors are, for example, minors, the elderly, victims of sexual crimes and convicted persons with temporary disorder of the psyche, etc. The psychologist contact with the specified categories of persons can help a specialist (teacher, psychologist or psychiatrist) to the investigator (prosecutor).

The article explores the use of special knowledge in establishing psychological contact during interrogation as a specialist. The analysis of organizational and procedural aspects of the use of special knowledge in establishing psychological contact during interrogation in a certain criminal proceeding is conducted.

The conclusions point out the importance of establishing psychological contact during the interrogation of juveniles. This will help obtain the maximum amount of evidence in criminal proceedings.

Keywords: special knowledge, use of special knowledge, investigation, interrogation of minor.

УДК 343.98

Калюга Т.О. ©

здобувач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-4-145-150

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Досліджено механізми регулювання та управління туристичної сфери. Розглянуто функції, умови та фактори розвитку туризму, його поняття та види, проаналізовано державну політику розвитку туризму. Розглянуто окремі фактори та обставини, що впливають на виникнення шахрайських проявів у сфері надання туристичних послуг.

Ключові слова: шахрайство, туризм, споживачі туристичних послуг, законодавче регулювання відносин у сфері туризму.

Постановка проблеми. Аналіз туристичного ринку показує, що Україна має об'єктивні передумови для інтенсивного розвитку туризму, однак ринкові ризики, швидкі зміни економічної та соціальної ситуації в регіонах, недосконалість нормативно-законодавчої бази не сприяють тому, щоб Україна стала туристичною державою європейського рівня. Управління туристичною галуззю на сучасному етапі ринкових перетворень в Україні вимагає пошуку нетрадиційних підходів і нових поглядів. З моменту початку розвитку туристичної діяльності в Україні, поряд із цивільно-правовими відносинами, що врегульовані низкою нормативно-правових актів, стали вчинятися різноманітні незаконні дії. Водночас недосконалість законодавства та неадаптованість правоохоронних органів в умовах поступового переходу на ринкову модель правовідносин зумовили швидкість поширення правопорушень, у тому числі пов'язаних із застосуван-

© Калюга Т.О., 2018